

HISTORIE A VÝVOJ PŘEDŠKOLNÍHO KURIKULA

HISTORIE A VÝVOJ PŘEDŠKOLNÍHO KURIKULA

Obsah:

1. Vývoj pohledu na dítě a dětství
2. Vznik prvních předškolních institucí
3. Mezník ve vývoji kurikulárních dokumentů
4. Reformní pojetí předškolního kurikula
5. Od osnov k programu výchovné práce
6. MŠ a současné české kurikulum
7. Mezinárodní klasifikace ISCED

1. VÝVOJ POHLEDU NA DÍTĚ A DĚTSTVÍ

Pohled na dětství na počátku vývoje lidstva;

- ❑ Humanismus a **Michel de Montaigne** (1533-1592);
- ❑ Myšlení o výchově a **J. Á. Komenský** (1592-1670) přijetí dítěte z hlediska jeho svébytnosti a respektu k jeho specifickým potřebám;
- ❑ Teorie přirozené, svobodné výchovy - zakladatel **J. J. Rousseau** (1712-1778) pedagogický naturalismus;
- ❑ Hnutí za novou výchovu - reformismus- **J. Dewey** (1859-1952), **M. Montessori** (1879-1952) a další.

1. VÝVOJ POHLEDU NA DÍTĚ A DĚTSTVÍ

Humanismus - ústřední ideje jsou:

- ❑ Svoboda a tvůrčí síly člověka;
- ❑ Uznání hodnoty každého člověka a jeho důstojnosti;
- ❑ Úcta, porozumění a respekt k lidským právům;
- ❑ Víra v člověka a jeho možnosti.

Kořeny takto pojímaného pedagogického humanismu nacházíme již v díle J. Á. Komenského.

1. VÝVOJ POHLEDU NA DÍTĚ A DĚTSTVÍ

Pedagogický naturalismus - vychází z odkazu J. J. Rousseaua.

- ❑ Odmítá pohled na dítě jako na nedokonalého malého „dospělého“;
- ❑ snaží se je osvobodit od útlaku civilizované společnosti;
- ❑ je zastáncem „přirozené výchovy“, založené na „přirozeném právu“ a „shodě s přírodou“, což v praxi znamená respekt k spontaneitě dítěte a jeho věkovým zvláštnostem.

Dětství vnímá jako období, které je svou hodnotou rovnocenné s ostatními obdobími života člověka. Povinností dospělých je dítě i jeho věkové a individuální zvláštnosti respektovat.

1. VÝVOJ POHLEDU NA DÍTĚ A DĚTSTVÍ

Rousseau naznačuje nové otázky:

- jaký je vztah mezi přirozeným zráním a systematickým učením;
- do jaké míry výchovné působení má, může a smí zasahovat do přirozeného vývoje dítěte, případně ho urychlovat.

Tyto myšlenky ovlivňují v průběhu 19. století vznik specializovaných vědních oborů zaměřených na dítě (např. vývojová psychologie, pediatrie, předškolní pedagogika).

1. VÝVOJ POHLEDU NA DÍTĚ A DĚTSTVÍ

Reformní hnutí: Cílem nové výchovy je uvolňovat vnitřní síly dítěte, rozvíjet jeho tvořivost, samočinnost i odpovědnost za své jednání.

- Je spojeno se jmény J. Deweye, E. Keyové, M. Montessoriové a dalších;
- Usiluje o klíčové změny v pojetí a obsahu předškolního kurikula.

1. VÝVOJ POHLEDU NA DÍTĚ A DĚTSTVÍ

Odkaz reformního hnutí pro 21. století:

- ❑ Hnutí za novou výchovu ovlivnilo pedagogické myšlení o pojetí dětství tak, že celé 20. století věnuje tomuto tématu výsadní pozornost. Ta se promítá do boje za práva dítěte na úrovni mezinárodních jednání.
- ❑ rok 1923, Ženeva - *Deklarace práv dítěte*,
- ❑ rok 1959 *Charta práv dítěte*,
- ❑ rok 1989, mezinárodní *Úmluva o právech dítěte*, přijatá Valným shromážděním OSN v New Yorku.

Odkazem pro 21. století je osobnostně orientovaná výchova.

2. VZNIK PRVNÍCH PŘEDŠKOLNÍCH INSTITUCÍ

- ❑ Přelom 18. a 19. století- přináší prudký růst průmyslu;
- ❑ Rodiče odcházejí za prací mimo domov;
- ❑ Nastává situace pro zakládání veřejných institucí pro děti předškolního věku;
- ❑ Současně s tím vznikají otázky, jaký cíl výchovy a vzdělávání by měla tato instituce naplňovat.

2. VZNIK PRVNÍCH PŘEDŠKOLNÍCH INSTITUCÍ

V Evropě:

- ❑ 1779 ve Francii, vznik tzv. „útulen“ - pastor F. Oberlin;
- ❑ V roce 1780 ve Skotsku, vznik „dětské školy“(infant school) - továrník, R. Owen;
- ❑ Po vzoru Owena vznikají anglické dětské školy a jejich počet v r. 1827 činí 300 ústavů;
- ❑ V první čtvrtině 19. století se tyto dětské instituce rozšiřují v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Nizozemsku, Dánsku a Švédsku;
- ❑ Nejpropracovanější systém měla Francie;
- ❑ V Německu byla otevřena v roce 1840 „Kindergarten“ - F. Fröbela (který je obecně pokládán za zakladatele dětských opatroven - dětských zahrádek).

Zprvu měly sociálně pečovatelský ráz, později výchovný.

2. VZNIK PRVNÍCH PŘEDŠKOLNÍCH INSTITUCÍ

- ❑ U nás vznikla první opatrovna v Praze Na Hrádku (1. 3. 1832), vedená vynikajícím učitelem J. V. Svobodou;
- ❑ Jeho první výchovný program „Školka“ , představuje poměrně propracovaný systém počátečního vzdělávání. Předpokládá se, že vycházel také z díla J. Á. Komenského;
- ❑ Program kladl důraz na mravní výchovu, poučení o okolním světě, počáteční psaní a čtení. Byl doplněn metodickými pokyny a poznámkami.

2. VZNIK PRVNÍCH PŘEDŠKOLNÍCH INSTITUCÍ

- První německou dětskou zahrádku založil v Praze v roce 1864 J. Heinrich;
- První česká mateřská škola vznikla rovněž v Praze u Sv. Jakuba v roce **1869**. Vedla ji M. Riegrová.

Také dětské zahrádky a mateřské školky vykazovaly již ve svém programu výchovnou funkci jako stěžejní.

3. MEZNÍK VE VÝVOJI PŘEDŠKOLNÍCH INSTITUCÍ

- Školský zákon z roku **1869** o povinné školní docházce umožňuje zřizovat při obecných školách školy pro „opatrování dětí“
- Ministerský výnos z roku **1872** rozlišuje již tři instituce. **Mateřskou školu**, která má doplňovat rodinnou výchovu a připravovat děti na školu a rozvíjet je po stránce tělesné, smyslové a duševní. **Opatrovnu**, jejímž cílem není příprava na školu. **Jesle**, které jako jediné pečovaly o děti do tří let.

Tento výnos výslovně zakazuje výuku trivia v mateřských školách.

4. REFORMNÍ POJETÍ PŘEDŠKOLNÍHO KURIKULA

Nové pedagogické tendence se objevují v roce 1908 v *Návrhu zákona pro školy mateřské.*

Ten prosazuje:

- nezbytnost respektovat potřeby dítěte;
- nutnost odstranit z prostředí i programu MŠ školské způsoby organizace a práce.

Hlavními propagátorkami těchto záměrů se staly Ida Járníková (MŠ v Pštrosově ulici v Praze) a Anna Sussová (MŠ nového typu v Brně).

4. REFORMNÍ POJETÍ PŘEDŠKOLNÍHO KURIKULA

Od počátku 20. století se prosazuje do života MŠ více pohybu, volnosti a spontánních činností.

- ❑ Potřebám dětí má být uzpůsobeno prostředí, ale také organizace dne a metody práce.
- ❑ Mají být respektovány individuální potřeby dětí a jejich právo na svobodnou hru.
- ❑ Se změnou vzdělávání v mateřských školách se objevují také požadavky na vyšší přípravné, ale i další vzdělávání učitelek.

4. REFORMNÍ POJETÍ PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Klíčový dokument, jako základ moderní koncepce předškolního kurikula je:

Výchovný program mateřských škol - z roku 1927, Idy Járníkové s podtitulem „***Přehled výchovných prostředků a jak jich užívat ve výchově malých dětí***“ - představuje systematické pojednání o předškolní výchově z hlediska teoretického, praktického, koncepčního i metodického.

- **Není předpisem, ale nutí učitelku přemýšlet, hledat vlastní optimální cesty výchovného působení a cíleně studovat.**

4. REFORMNÍ POJETÍ PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Následovaly:

- ❑ ***Modelové výchovné osnovy*** pro mateřské školy hlavního města Prahy (1938),
- ❑ ***Návrh pracovního plánu*** pro mateřské školy (M. Bartušková, 1940),
- ❑ ***Prozatímní pracovní program*** pro mateřské školy (1945) - ještě pod vlivem reformního hnutí.

4. REFORMNÍ POJETÍ PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

- ❑ Reformní snahy byly přerušeny 2. světovou válkou;
- ❑ V poválečném období se postupně upouštělo od hlavních myšlenek spojených s respektováním individuálních potřeb dětí a jejich právem na svobodnou hru;
- ❑ **Zákon o jednotné škole** č. 95/1948 zařadil sice MŠ do školské soustavy, ale znamenal definitivní tečku za doznívajícím reformním hnutím.

5. OD OSNOV K PROGRAMU VÝCHOVNÉ PRÁCE

Jednotné školství přineslo:

- Úřední normativy pod vlivem sovětských teorií;
- Funkci kurikula plnil jednotný *Pracovní program pro MŠ* (1948), který navodil ideologicko-výchovný směr orientovaný ke kolektivismu. Cíl výchovy nespočíval v rozvoji samostatné osobnosti, ale ve formování občana oddaného socialismu.

5. OD OSNOV K PROGRAMU VÝCHOVNÉ PRÁCE

Ve stejném duchu byly zpracovány následné kurikulární dokumenty:

- ❑ ***Prozatímní osnovy pro MŠ*** (1953) - poprvé se objevuje rozčlenění do výchovných složek; toto pojetí omezovalo možnost respektovat přirozené dětské potřeby a uplatňovat individuální přístup k dětem.
- ❑ ***Osnovy pro mateřské školy*** (1955) - představují ještě podrobnější verzi osnov předchozích.

5. OD OSNOV K PROGRAMU VÝCHOVNÉ PRÁCE

- ❑ ***Pokusné osnovy pro MŠ (1958) a Osnovy výchovné práce pro MŠ (1960)*** - poněkud uvolnily dosavadní trend. Kladly opět větší důraz na respektování věkových zvláštností.
- ❑ Následovaly ***Osnovy výchovné práce pro jesle a MŠ (1963)*** - cíl, poslání a úkoly předškolní výchovy jsou formulovány stále ideologicky, čemuž odpovídá obsah kurikula i pevně stanovený režim dne.

5. OD OSNOV K PROGRAMU VÝCHOVNÉ PRÁCE

Další etapa opouští „osnovy“ a nahrazuje je programy“ ve snaze „odškolnit se“ a prosadit vlastní specifika předškolní výchovy.

- ❑ Od roku 1967 do roku 1984 vychází 4x „*Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*“ s různými obsahovými nuancemi a řadou doplňujících metodických materiálů.
- ❑ Vždy se však jednalo o základní směrodatnou normu, strukturovanou do výchovných složek podle věku dětí. Úkoly byly předimenzované a významně orientované na úspěšné začlenění dítěte do školního vzdělávání.

6. MŠ A SOUČASNÉ ČESKÉ KURIKULUM

Podstatný zvrát v před. vzdělávání přinesl rok 1989

Cíl předškolního vzdělávání je nově formulován takto:

„ Předškolní výchova zabezpečuje uspokojování přirozených potřeb dítěte a rozvoj jeho osobnosti; probíhá ve spolupráci rodiny a předškolního zařízení“.

Tato stručná formulace již naznačuje:

- ❑ odklon od převážně řízeného učení;
- ❑ ústup od přípravy na školu;
- ❑ obsah vzdělávání je ponechán na jednotlivých MŠ;
- ❑ hlavní úlohou je poskytnout dítěti přiměřené podněty, podporu a vedení potřebné k pochopení světa a k zodpovědnému lidskému jednání.

6. MŠ A SOUČASNÉ ČESKÉ KURIKULUM

Další významnou změnu přináší rok 2004, kdy vychází

„Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV), - VÚP Praha

Vymezuje:

- ❑ hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí v mateřských školách;
- ❑ elementární vzdělanostní základ, na který může navázat základní vzdělávání;
- ❑ zavádí termín „předškolní vzdělávání“, zahrnující aspekty výchovné i vzdělávací;
- ❑ definuje cíle pro zajištění zdravého rozvoje a prospívání každého dítěte, jeho učení, socializace i společenské kultivace.

6. MŠ A SOUČASNÉ ČESKÉ KURIKULUM

RVP PV - popisuje specifika předškolního vzdělávání, která spočívají v tom, že:

- ❑ se maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí;
- ❑ je důsledně vázáno na jejich individuálně odlišné potřeby a možnosti;
- ❑ vzdělávání v mateřské škole se stává otevřeným systémem, který se blíží rodinné výchově s níž spolupracuje jako s rovnocenným partnerem.

6. MŠ A SOUČASNÉ ČESKÉ KURIKULUM

- ❑ Předškolní vzdělávání má (podle řady výzkumů z celé Evropy) výrazný pozitivní vliv na pozdější úroveň studijních výkonů a celkovou úspěšnost ve vzdělávání i na sociální integraci a snížení delikventního chování. Je jedním z předpokladů k vytvoření odpovídající základny pro celoživotní učení.
- ❑ Instituce předškolní výchovy se proto v evropských zemích začleňují do vzdělávací soustavy a jsou obdobně jako její ostatní články státem financovány a regulovány.

Moderní pedagogika, J. Průcha - Dlouhodobé efekty předškolního vzdělávání

7. MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE VZDĚLÁVÁNÍ A MŠ

Pro český termín mateřská škola se vyskytují v různých zemích různá označení.

Aby bylo možné lépe porovnávat údaje v oblasti vzdělávání vytvořilo UNESCO (1997) -

Mezinárodní standardní klasifikaci vzdělávání ISCED:

- ISCED 0 - preprimární vzdělávání
- ISCED 1 - primární vzdělávání
- ISCED 2 - nižší sekundární vzdělávání
- ISCED 3 - vyšší sekundární vzdělávání
- ISCED 4 - postsekundární (neterciární) vzdělávání
- ISCED 5 - první stupeň terciárního vzdělávání
- ISCED 6 - druhý stupeň terciárního vzdělávání

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. Které osobnosti v historii předškolní výchovy považujeme za její průkopníky?
2. Jak se nazývaly první instituce pro děti předškolního věku a kde vznikaly?
3. Kdo byl J.V. Svoboda a jakou instituci řídil?
4. Které období (v historii předškolní výchovy) je označováno jako reformní (jeho představitelé)?
5. Jaký významný odkaz zanechalo reformního hnutí pro 21. století?
6. Jak se nazývaly kurikulární dokumenty pro MŠ v poválečném období až do roku 1989?
7. Jaký dokument je závazný pro tvorbu kurikula současné MŠ?

DĚKUJI ZA POZORNOST

